

Войціховський Андрій Васильович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та міжнародного права Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК 39.924

Україна на шляху європейської інтеграції: сучасний стан й перспективи

Курс України на інтеграцію в Європейський Союз є природним наслідком здобуття нашою державою незалежності. Витоками європейської інтеграції України є історія нашого народу та усвідомлення права жити в демократичній, економічно розвиненій, соціально орієнтованій країні. Створення масштабних внутрішніх перетворень для входження до спільноти європейських розвинутих країн є сьогодні домінантою внутрішньої та зовнішньої державної політики.

Останнім часом будь-які питання зовнішньої політики України досить активно обговорюються українським суспільством. Питання європейської інтеграції не є виключенням. Участь України в євроінтеграційних процесах є предметом дискусій не тільки у політичних колах, але й у широких верств населення. Задля пропаганди в українських засобах масової інформації активно висвітлюється європейське життя, європейська політика та ін. Однак українське суспільство ще не виробило спільного рішення щодо європейської інтеграції нашої держави.

Предметом даної наукової статті є дослідження діючого національного законодавства щодо європейської інтеграції України з визначенням її перспектив. Саме це визначає актуальність обраної теми для наукового дослідження. Стаття дозволить з'ясувати готовність і сучасний стан справ на шляху приєднання України до ЄС. Результати дослідження можуть бути використані в науково-дослідницькій, науково-освітній, науково-методичній і практичній сферах.

В Україні питання європейської інтеграції висвітлюються фрагментарно в загальних працях з міжнародного права, права Європейського Союзу та інших учбових підручниках і посібниках. Значний об'єм інформації стосовно зазначеної

проблеми міститься на інформаційних сайтах державних установ, громадських організацій і форумів. Серед науковців, які досліджують питання європейської інтеграції України слід відмітити Т. Бик, С.П. Біличенко, А. Бутейко, А. Гетманчук, Д. Корбут, С. Онуфрив, М.В. Хомчук та ін.

На законодавчому рівні позиція України щодо Європейського Союзу вперше була сформульована в основних напрямках зовнішньої політики України, схвалених Постановою Верховної Ради України № 3360-ХІІ від 2 липня 1993 р. [1]. Сучасні відносини України з Європейським Союзом витікають з Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (1994 р.) [2], Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу (1998 р.) [3], Програми інтеграції України до Європейського Союзу (2000 р.) [4], Концептуальних засад інтеграції, викладених у Посланні Президента України до Верховної Ради «Європейський вибір», Концептуальних засад стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр.» (2002 р.) [5], Рамкової угоди між урядом України і Комісією Європейських Співтовариств (2006 р.) [6], Заяви Верховної Ради України «Про початок переговорів між Україною і ЄС відносно укладання нової базової угоди» (2007 р.) [7] та ін.

В євроінтеграційному процесі для України головним є активне продовження політики розпочатих системних реформ, постійно доводити реальними справами послідовність щодо обраного курсу, утвердження демократичних цінностей, принципів громадянського суспільства, свободи слова та верховенства права, соціально спрямованої ринкової економіки. Вирішення цих завдань вимагає не лише політичної волі керівників держави, а й значних і наполегливих зусиль усього суспільства. Тільки за таких умов можна розраховувати на успіх.

Процес розширення ЄС відкриває для України нові стратегічні перспективи та додаткові можливості поглиблення євроінтеграційної політики нашої держави. Україна безпосередньо межує з Євросоюзом (сумарна протяжність кордону України з ЄС сягає близько 1400 км). Це значною мірою визначає характер цих відносин і перспективи подальшого розвитку України.

Потрібно виходити з того, що в інтересах Євросоюзу - забезпечити мир і стабільність на своїх кордонах, мати сусідами політично стабільні, демократичні й економічно розвинуті держави з прогнозованою і дружньою зовнішньою політикою.

Водночас безпосереднє сусідство з Україною змушує Європейський Союз дедалі предметніше ставитися до євроінтеграційних амбіцій нашої держави. Цю перспективу України вже підтримано Європейським парламентом (ЄП) у резолюції «Ширша Європа - сусідство: нові рамки наших відносин із східними та південними сусідами», ухваленій 20 листопада 2003 р. Важливим є те, що Україні, з огляду на її розміри, географічне розташування, глибокі історичні, культурні, економічні та інші зв'язки з Європою має бути надана пріоритетна роль у контексті реалізації нової політики сусідства ЄС.

Безпосереднє сусідство з ЄС відкриває перед нашою державою нові можливості та накладає нову відповідальність у справі забезпечення миру та стабільності на європейському континенті. Зокрема, це стосується співпраці у сфері регіональної та глобальної безпеки, протидії тероризму, розповсюдженню зброї масового знищення, організованій злочинності.

Україна вже довела свою спроможність бути вагомим контрибутором стабільності і безпеки на європейському просторі. Про це свідчить і участь українських миротворців у Поліцейській місії ЄС у Боснії та Герцеговині, надання у використанні окремими країнами-членами ЄС українського авіаційного потенціалу і проведення переговорів щодо укладення між Україною та ЄС Угоди про використання ЄС авіаційно-транспортних ресурсів України.

Вступ до Європейського Союзу держав, з якими Україна має традиційно добрі відносини, сприятиме просуванню українських інтересів у ЄС. Це дозволить Україні використовувати напрацьовані цими країнами механізми регіонального співробітництва для поглиблення контактів з ЄС. Йдеться передусім про активізацію співпраці в рамках Центральноєвропейської ініціативи, що підтримує курс України на європейську інтеграцію. Перспективним є і розвиток співробітництва у форматі "Вишеградська четвірка - Україна", в рамках

міжнародних асоціацій "Карпатський Єврорегіон", "Верхній Прут", "Буг", "Нижній Дунай".

Україна повинна повною мірою використовувати досвід євроінтеграції країн-членів. Консультативна, методична, технічна та інша допомога країн-членів ЄС з огляду на масштаби необхідних трансформацій має важливе значення для України.

Основою двосторонніх відносин між Україною та Європейським Союзом є підписана 14 червня 1994 р. Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [2]. Цей документ розроблявся за умов, які докорінно відрізнялися від нинішньої геополітичної та гео економічної ситуації на континенті. Закладена в Угоді концепція «партнерства та співробітництва» не може повною мірою задовольнити потреби сучасного розвитку відносин між Україною і ЄС.

Послання Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір» підкреслив бажання України підняти партнерство Україна – ЄС на якісно новий рівень [5]. Європейський Союз на це прагнення української сторони погодився з необхідністю надати новий та посилений вимір стратегічного партнерства між Україною та Євросоюзом.

У свою чергу Євросоюз визнав необхідність укладення з сусідніми країнами посиленних двосторонніх угод - План дій. При цьому, такий План дій для кожної конкретної сусідньої країни є окремим, його розробка та схвалення відбувається з урахуванням пропозицій зацікавленої країни.

Реалізація заключеного Плану дій «Україна – ЄС» відбувається як в економічному, так і в політичному і правовому контексті. План дій передбачає значний рівень інтеграції України в єдиний європейський економічний простір, участь у низці галузевих програм і політики ЄС [8].

Ефективне виконання Плану дій «Україна - ЄС» є важливим для нашої держави за декількома аспектами. По-перше, рівень виконання Плану дій свідчить про рівень реформування України. По-друге, ефективність виконання Плану дій є «лакмусовим папірцем» для європейської сторони щодо реальної

зацікавленості України в євроінтеграції. По-третє, виходячи з результатів виконання Плану дій, ЄС одержує можливість надавати або стримувати подальші стимули для України. По-четверте, рівень виконання Плану дій «Україна – ЄС» на момент закінчення строку в значній мірі буде визначати зміст майбутньої угоди. Безумовно, позитивні результати виконання Плану дій «Україна – ЄС» будуть переконливим аргументом української сторони на переговорах щодо європейської інтеграції України.

На Дванадцятому засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, що відбулося 11 березня 2008 р. в Брюсселі був ухвалений спільний звіт про виконання Плану дій Україна – ЄС. У звіті було відзначено, що динаміка у відносинах між Україною і ЄС є безперечно позитивною, оскільки досягнуто прогресу практично з кожного питання. Крім того сторонами досягнуто домовленості про доповнення Плану дій 23-ма додатковими напрямками співпраці між Україною і ЄС. Серед них, зокрема, початок діалогу про подальшу лібералізацію режиму поїздок громадян України до ЄС, кінцевою метою якого має бути запровадження безвізового режиму, активізація співробітництва в сфері енергетики, завершення переговорів щодо створення спільного авіаційного простору, співробітництво в сфері підготовки до ЄВРО-2012 тощо.

Розширення Європейського Союзу ставить перед нашою державою завдання щодо прискорення економічних реформ. У реалізації економічного співробітництва з ЄС Україна виходитиме з необхідності інтеграції в економічні та соціальні структури ЄС, поступове входження до єдиного внутрішнього ринку Європейського Співтовариства. Набуття Україною членства у Світовій Організації Торгівлі (СОТ) сприятиме вирішенню завдань щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Формування зони вільної торгівлі на принципах СОТ розглядається найвищою планкою інтеграційних процесів, у структурах яких можлива участь України. Переступивши цю межу, ми можемо опинитися в ситуації, що докорінно змінить геополітичну парадигму нашої держави, її стратегічний курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Йдеться про те, що зона вільної

торгівлі є фактично найвищим рівнем взаємовідносин, при якому для України згідно зі ст. 49 Договору про Європейський Союз [9], зберігається перспектива претендувати на членство у цій європейській структурі. Зважаючи на це, українська сторона починаючи з 2008 р. неодноразово ініціювала зустрічі з керівниками структур Європейського Союзу з метою обговорення питання щодо вступу України до СОТ як передумова започаткування двостороннього діалогу зі створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС [10].

Формування Єдиного економічного простору не заперечує участь України в інших субрегіональних інтеграційних утвореннях, зокрема, у ГУУАМ (Організації за демократію та економічний розвиток) та ОЧЕС (Організації Чорноморського Економічного Співробітництва). Перевагою такого співробітництва є те, що Україна виступає в них визнаним консолідуючим лідером. При цьому Україна може стати важливою ланкою між Сходом і Заходом.

Необхідною умовою євроінтеграції України є розвиток співробітництва з ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ. Правові засади такого співробітництва були закладені Маастрихтським договором, що передбачив для громадян усіх держав ЄС високого рівня безпеки, свободи та справедливості шляхом спільних дій.

Співробітництво між Україною та ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ активно розвивається і вийшло за рамки, встановленими Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і Євросоюзом та їх державами-членами [2]. Ухвалений у грудні 2001 р. План дій «Україна – ЄС» у сфері юстиції та внутрішніх справ став першим документом в практиці співпраці Європейського Союзу з третіми країнами. Він містить стратегію розвитку взаємовідносин між Україною та ЄС за основними напрямками сфери юстиції та внутрішніх справ: міграція та надання притулку; прикордонне співробітництво та візова політика; боротьба з організованою злочинністю; судочинство та правоохоронна діяльність. У ньому також передбачена підтримка з боку ЄС судової реформи в Україні.

Обговорення шляхів подальшого зміцнення співробітництва між Україною та ЄС у сфері юстиції, свободи і безпеки здійснюється під час зустрічей міністрів

юстиції і внутрішніх справ України з представниками Європейського Співтовариства. Остання така зустріч пройшла 28 – 29 травня 2008 р. в Києві [10].

Водночас останнє розширення ЄС, безпрецедентне і за кількістю нових членів, і за глибиною перетворень, створило принципово нову ситуацію для України. Найбільш відчутним для України наслідком розширення ЄС і зони застосування Шенгенської угоди є посилення контролю на кордонах України з новими членами Союзу, зокрема запровадження візового режиму. Ці заходи стосуються значної частини населення держави, впливають на погіршення їхнього соціально-економічного становища і формування політичних поглядів.

У зв'язку з запровадженням візового режиму цілком реальною є перспектива скорочення економічних і гуманітарних прикордонних зв'язків з новими державами-членами ЄС. Адже кількість перетинів кордону вражаюче зменшилася після запровадження візового режиму у відносинах з Україною.

Посилення західними сусідами України імміграційного контролю та недостатня розвиненість прикордонної інфраструктури в Україні може призвести до збільшення кількості нелегальних мігрантів в нашій державі; погіршення криміногенної ситуації у регіонах з великою концентрацією нелегальних мігрантів; збільшення бюджетних витрат на утримання та екстрадицію нелегальних мігрантів; погіршення умов для співпраці у сфері бізнесу, культури, освіти та туризму; зростання соціальної напруги у прикордонних регіонах України та ін.

Безперечно, обмеження руху через спільний кордон негативно впливатиме і на західних сусідів України, що дає підстави сподіватися на їхній активний пошук взаємоприйнятних рішень.

Для вирішення візових стосунків між Україною і ЄС з 1 січня 2008 р. набувають чинності угоди про спрощення видачі віз та реадмісію між Україною та Європейським Союзом. Крім того, візит Прем'єр Міністра України до Боюсселя 28 – 29 січня 2008 р. започаткував діалог з ЄС щодо спрощення режиму поїздок громадян України до ЄС, кінцевою метою якою є встановлення безвізового режиму [10].

Розширення Євросоюзу зумовив необхідність перегляду деяких підходів до адаптації національного законодавства до норм і стандартів ЄС. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу здійснюється відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» № 1629-IV від 18 березня 2004 р. [11], Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» № 1365 від 15 жовтня 2004 р. [12] та ін.

Належне здійснення адаптації до законодавства ЄС можливо лише за умови адекватного фінансування насамперед з Державного бюджету України. Актуальним залишається фінансування роботи з адаптації окремою бюджетною програмою.

У період розширення та формування нової політики Європейського Союзу стосовно України важливого значення набуває інформування громадськості щодо проблем, напрямів та перспектив європейської інтеграції.

За результатами соціологічних опитувань, курс на європейську інтеграцію знаходить підтримку більшості населення України. Водночас українське суспільство ще недостатньо поінформоване про переваги і можливості, які можуть отримати українські громадяни від поглиблення співпраці з ЄС та ін.

Інструментом забезпечення свідомої суспільної підтримки європейського вибору України, неупередженого сприйняття громадськістю процесу розширення ЄС стає широка інформаційна кампанія з питань європейської інтеграції.

Організація в українському теле- й радіопросторі трансляції програм з країн ЄС дозволить широкій українській громадськості отримувати інформацію про внутрішні трансформації в ЄС та результати його розширення і наблизить Україну до європейського інформаційного простору.

Важливо також забезпечити постійну присутність України в інформаційному просторі ЄС з метою формування в Європі позитивної громадської думки щодо перспектив євроінтеграційного курсу України.

Підтримуючи твердження, що майбутнє Європи за молоддю, вже сьогодні запроваджено в загальноосвітніх навчальних закладах і вищих навчальних закладах програмні курси про Європейський Союз; проводяться серед молоді міжнародні, всеукраїнські, регіональні конкурси, олімпіади, конференції з питань співробітництва між Україною та ЄС; формуються мережі «європейських клубів» при навчальних закладах; створюються в бібліотеках України «куточки ЄС», де зберігаються інформаційні матеріали про Європейський Союз.

Загалом, інформаційна робота стосовно реалізації євроінтеграційної стратегії України повинна бути комплексною та мати відповідне ресурсне і фінансове забезпечення.

Висновки і пропозиції

Наближення Європейського Союзу до українських кордонів об'єктивно збільшує вплив європейської спільноти на Україну, модернізує співробітництво з новими членами Союзу. У стратегічному плані цей процес можна розглядати як позитивний - такий, що сприяє запровадженню в Україні європейських стандартів, розширює рамки співробітництва з Європейським Союзом. Спільно з ЄС потрібно лише відшукати взаємоприйнятні механізми, здатні зберегти та розвинути позитивну динаміку двосторонніх торговельно-економічних та політичних відносин.

У практичному плані на найближчу перспективу перед владою України постають такі завдання:

- посилення зусиль, спрямованих на проведення реформ у сфері захисту прав і свобод людини, верховенства права та функціонування демократичних інститутів;
- поширення на Україну принципів співробітництва у сфері безпеки, які існували між ЄС та колишніми державами-кандидатами на вступ до ЄС;
- впровадження інноваційної моделі економічного розвитку України як передумови досягнення соціального та економічного рівня країн ЄС;
- визначення шляхів підвищення конкурентоспроможності економіки України в умовах розширеного ЄС;

- розширення галузевого співробітництва між Україною та ЄС (енергетичного, транспортного, космічного, у сферах екології, науки та освіти);
- забезпечення першочергової реалізації заходів Плану дій «Україна – ЄС» у сфері юстиції та внутрішніх справ в Україні, які безпосередньо впливатимуть на динаміку внутрішнього соціально-економічного зростання;
- продовження активної співпраці з ЄС у контексті лібералізації візового режиму та спрощення процедури отримання віз українськими громадянами;
- створення електронної бази даних контролю за міграційними процесами;
- отримання технічної та фінансової допомоги ЄС для належного облаштування східної та північної ділянок Державного кордону України, екстрадиції і депортації нелегальних мігрантів;
- розвиток прикордонного співробітництва, особливо реалізація відповідних проектів технічної допомоги в рамках програм технічної допомоги ЄС;
- забезпечення ефективного обміну інформацією у справі протидії організованим злочинності;
- укладання Угод про співробітництво України з Європолем та Євроюстом та ін.

Євроінтеграційний курс - це невід'ємна частина суспільно-політичного та економічного поступу України. Роль та місце нашої країни у новій архітектурі Європи визначатиметься здатністю України максимально використати нові можливості та знайти адекватні відповіді на виклики розширення ЄС. Саме тому оцінка перспектив та наслідків цього процесу, їх ефективне використання, посилення політичного та економічного діалогу з Євросоюзом заради забезпечення національних інтересів України є нашими основними завданнями на найближчу перспективу. Консолідація всіх прогресивних сил суспільства, поглиблення взаємодії гілок влади в напрямку створення стабільної та передбачуваної моделі політичного устрою держави та конкурентоспроможної економіки - запорука досягнення цієї стратегічної мети нашого суспільного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Про основні напрями зовнішньої політики України»: Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. № 3360-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 37. - Ст. 379; 2. «Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» від 14 червня 1994 р. // Офіційний вісник України. – 2006. - № 24 (29.06.2006 р.). – Ст. 1794; 3. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу, затверджена Указом Президента України № 615/98 від 11 червня 1998 р. // Офіційний вісник України. – 1998. - № 24 (02.07.1998 р.). – Ст. 870; 4. Програма інтеграції України до Європейського Союзу, схвалена Указом Президента України № 1072/2000 від 14 вересня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. - № 39 (13.10.2000 р.). – Ст. 1648; 5. Послання Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2001 - 2011 рр.» // Урядовий кур'єр. – 2002. - № 100 (04.06.2002 р.); 6. «Рамкова угода між урядом України і Комісією Європейських Співтовариств» від 27 листопада 2006 р. [електр. ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України // Електр. версія. Доступ до ресурсу: <http://www.portal.rada.gov.ua>; 7. Заява Верховної Ради України «Про початок переговорів між Україною і ЄС відносно укладання нової базової угоди» від 2007 р. [електр. ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України // Електр. версія. Доступ до ресурсу: <http://www.portal.rada.gov.ua>; 8. «Стан і перспективи євроінтеграції України та її участі у формуванні єдиного економічного простору»: Парламентські слухання 22 червня 2005 р. [електр. ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України // Електр. версія. Доступ до ресурсу: <http://www.portal.rada.gov.ua>; 9. Договір про Європейський Союз // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. – 2003. - № 2; 10. Хронологія відносин Україна – ЄС [електр. ресурс] / Офіційний сайт Міністерства економіки України // Електр. версія. Доступ до ресурсу: <http://www.me.kmu.gov.ua>; 11. «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»: Закон України

від 18 березня 2004 р. № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - №29. – Ст. 367; **12.** «Деякі питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1365 // Офіційний вісник України. – 2004. - № 42 (05.11.2004 р.). – Ст. 2763.

Анотація

Наукова стаття присвячена висвітленню діяльності України щодо приєднання до Європейського Союзу, дослідженню національної нормативно-правової бази по реалізації такої інтеграції, з'ясуванню готовності і перспектив євроінтеграційного процесу України.

Ключові слова: Європейський Союз, європейська інтеграція, євроінтеграційний процес, адаптація законодавства.

Аннотация

Научная статья посвящена освещению деятельности Украины относительно присоединения к Европейскому Союзу, исследованию национальной нормативно-правовой базы по реализации такой интеграции, выяснению готовности и перспектив евроинтеграционного процесса Украины.

Ключевые слова: Европейский Союз, европейская интеграция, евроинтеграционный процесс, адаптация законодательства.

Annotation

The scientific article is devoted illumination of activity of Ukraine in relation to tacking to European Union, research of national normatively-legal base on realization of such integration, finding out of readiness and prospects of eurointegration process of Ukraine.

Keywords: European Union, European integration, eurointegration process, adaptation of legislation.